

JOAN F. MIRA

“Vejam si sé explicar-me: no és cap artifici per turistes, no és un ‘museu vivent’, no és un invent. És una fàbrica autèntica, que no ha deixat de treballar, i que treballa igual com fa un segle o dos segles. Dos segles d’història en perfecte estat de funcionament: un prodigi.”

La fàbrica de llana

A pocs quilòmetres de la Seu d’Urgell, al municipi d’Arsèguel, el viatger interessat trobarà un pont sobre el curs alt del Segre i, a l’altra banda del pont, una fàbrica de llana. Trobar indústries tèxtils a la vora dels rius de Catalunya no té res de particular (o sí: les “colònies” del Llobregat, per exemple, formen tot un seguit de petits paisatges amb una història en molts aspectes única), però trobar una petita fàbrica fluvial funcionant com funcionava fa més de cent anys pot resultar una experiència irrepètible. Si el viatger pot gastar profitosament un parell d’hores, algun membre de la família dels fabricants –una filla, en la meua visita– li mostrarà una construcció, unes instal·lacions i unes màquines que són més que un museu: són la història industrial de dos segles en plena activitat, sense interrupcions, amb la més increïble naturalitat. L’amo de la indústria del riu, únic treballador permanent de la fàbrica, i la seua dona que l’ajuda, i les filles que hi col·laboren quan poden, formen tot el personal d’aquesta història singular. Per entendre la qual, el visitant serà guiat amablement fins a la bassa d’aigua del Segre, i al pou on aquesta aigua, com en els molins de riu, baixa amb la pressió de la gravetat per fer girar una roda d’àlems que produirà tota la força motriu de la instal·lació. Una fàbrica, doncs, moguda pel poder de l’aigua, no pel vapor ni pel gasoil ni per l’electricitat: de la roda naixen eixos, politges i corretges –corretges de cuir– que transmeten la força del riu a la maquinària, com fa cent anys i com fa dos-cents anys.

Fa dos-cents anys ja funcionava, i encara funciona, el batà de fusta que ens van mostrar, que en qualsevol museu seria peça de primera magnitud. I no és molt més jove una altra andròmina semblant que fa el primer tractament als flocs de llana, i una màquina de cardar que –com el seu nom hauria d’indicar– té cards vegetals, cards autèntics, que carden o raspallen amb les punxes naturals de la planta. Continuant la visita il·lustrada, el viatger coneixerà altres màquines del procés de filatura que constitueixen un resum de la història de la indústria tèxtil europea: una gloriosa peça vingué de Bèlgica pel temps del rei Leopold, una altra de la França de Zola i de Clemenceau, i una altra de la ciutat de Chemnitz, a l’Alemanya de Bismarck. Contemplant una d’aquelles peces mecàniques, li vaig dir a la senyoreta que ens guiava: aquesta pareix molt antiga; i ella digué: no, senyor, aquesta és nova, és del 1902. I finalment ens va mostrar la reina de les màquines de filar i cabdellar, la “mula jenny”, una enorme baluerna anglesa de tres-cents caps o cabdells, que es mou encara com en la seua joventut, fa un segle i mig: endavant i endarreja, filant i cabdellant sense parar. Vostès la deuen haver vista en algun llibre o gravat antic, governada per quatre o sis obreres joves, que havien de frenar-la amb el peu i el genoll. No cal dir que, com les altres companyes de fatigues mecàniques, encara funciona perfectament i fa el mateix paper que ha fet cada any de la seua llarga vida.

Com els telers i com tota la resta de la fàbrica. Com l’amo i obrer que s’hi va posar als dotze anys i encara hi és. Com els sacs de llana que compren als ramaders de la comarca, d’on sortiran, al final d’un procés complet, madeixes per fer punt de calça, mitjons, tapaboques o flassades. Vejam si sé explicar-me: no és cap artifici per turistes, no és un “museu vivent”, no és un invent. És una fàbrica autèntica, que no ha deixat de treballar, i que treballa igual com fa un segle o dos segles. Dos segles d’història en perfecte estat de funcionament: un prodigi. La senyora ens va mostrar una placa de llautó a la paret de l’entrada, una plaqueta petita, ridícula, on figurava que algun conseller de la Generalitat de Catalunya havia visitat el lloc, i poca cosa més. És a dir, no res, com tan sovint passa en aquest país amb tanta cultura contemporània.